

УДК 811.111'25

DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/40-2-18>**Наталія КУРАВСЬКА,**

orcid.org/0000-0002-3069-9241

кандидат філологічних наук,

доцент кафедри англійської філології

Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника

(Івано-Франківськ, Україна) natalia.kuravska@gmail.com

Тетяна КОБУТА,

orcid.org/0000-0002-7458-9781

студентка магістратури факультету іноземних мов

Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника

(Івано-Франківськ, Україна) tanya.kobuta93@gmail.com

ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ АНГЛІЙСЬКОГО ЧОРНОГО ГУМОРУ

У статті представлені результати аналізу засобів творення гумористичного ефекту в англійській мові на матеріалі англійський чорних комедій і способів їх перекладу українською мовою. Гумор є характерною рисою будь-якого кіно, його сприйняття глядачем здебільшого залежить від жанру кінематографічних творів. За останні десятиліття в лексиконі сучасної людини ґрунтовно закріпилося поняття чорного гумору. Це поняття все частіше трапляється в повсякденному житті й різножанровій кінопродукції. Ця тема є актуальною сьогодні, оскільки набула поширення в молодіжній культурі. Чорний гумор став об'єктом пильної уваги фахівців різних галузей і надалі продовжує привертати увагу до себе, зокрема, стосовно аспектів його перекладу. Він показує несподіване, іноді навіть перевернуте ставлення до традиційних цінностей і прийнятих норм. Чорний гумор являє собою особливе бачення таких важливих і важких для осмислення питань, як смерть, хвороби, фізичні вади тощо. В офіційній культурі прийнято уникати таких тем, цей феномен, навпаки, висвітлює їх із гумористичного погляду, перешикоджає формуванню замовчування чи уникання. Інакше кажучи, це деяка форма каламбуру з елементами цинізму. На відміну від інших видів гумору, чорний гумор породжує подвійну реакцію. Спочатку розважальний аспект жарту викликає сміх, а згодом виникає жах і сором за таку реакцію. Варто також зазначити, що сприйняття чорних жартів залежить не тільки від правильного розуміння реципієнтом змісту, а й від контексту, тобто знання екстралінгвістичної інформації. У статті проаналізовано лінгвістичні особливості сучасного англійського чорного гумору із зазначенням прикладів, що наявні у фільмах. Здійснено аналіз основних тем, які використовують для його побудови, серед яких смерть, релігія, хвороби, національна й расова належність і фізичні вади. Охарактеризовано зміст поняття «чорний гумор» із наявними підходами до його розуміння. Окреслено характерні риси перекладу англійського чорного гумору українською мовою й основні проблемні моменти, що можуть виникнути під час його перекладу.

Ключові слова: гумор, чорний гумор, англійський чорний гумор, гумористичний ефект, гра слів, самоіронія, каламбур.

Nataliia KURAVSKA,

orcid.org/0000-0002-3069-9241

Ph. D. in Philology,

Associate Professor at the Department of English Philology

Vasyl Stefanyk Precarpathian National University

(Ivano-Frankivsk, Ukraine) natalia.kuravska@gmail.com

Tetiana KOBUTA,

orcid.org/0000-0002-7458-9781

Student at the Faculty of Foreign Languages

Vasyl Stefanyk Precarpathian National University

(Ivano-Frankivsk, Ukraine) tanya.kobuta93@gmail.com

PECULIARITIES OF TRANSLATION OF ENGLISH BLACK HUMOR

The article represents the results of the analysis of the means of creating a humorous effect in English on the basis of English black comedies and ways of their translation into Ukrainian. Humor is a characteristic feature of any film and its perception by the audience largely depends on the genre of cinematographic works. In recent decades, the concept of black

humor has been thoroughly established in the lexicon of modern people. This concept is increasingly common in everyday life and various film productions. This topic is relevant today, as it has become widespread in youth culture. Black humor has become the object of close attention of experts in various fields and continues attracting attention, in particular, in relation to aspects of its translation. It shows an unexpected, sometimes even inverted attitude to traditional values and accepted norms. Black humor is a special vision of such important and difficult for understanding issues as death, illness, physical disabilities and so on. In official culture, people usually avoid such topics, this phenomenon, on the contrary, highlights them from a humorous point of view, preventing the formation of suppression or avoidance. In other words, it is some form of pun with elements of cynicism. Unlike other types of humor, black humor produces a double reaction. At first, the entertaining aspect of the joke causes laughter, and then there is horror and shame for such a reaction. It is also worth noting that the perception of black jokes depends not only on the correct understanding of the content by the recipient, but also on the context, i.e. knowledge of extralinguistic information. The article analyzes the linguistic features of modern English black humor, indicating the examples that are available in the films. The analysis of the main themes used for its construction, including death, religion, illness, national and racial affiliation and physical disabilities, is carried out. The meaning of the concept of "black humor" with the available approaches to its understanding is characterized. The characteristic features of the translation of English black humor into Ukrainian and the main problematic points that may arise during its translation are outlined.

Key words: *humor, black humor, English black humor, humorous effect, wordplay, self-irony, pun.*

Постановка проблеми. Гумор був і залишається частиною життя, без нього не обходиться жодна сфера діяльності людини. Однак у кожній країні є своя культура, свої звичаї й реалії, що, своєю чергою, визначає всі тонкощі й особливості національного гумору. Англійський гумор вирізняється досить специфічними рисами, заснованими на багатьох аспектах, як-от гра слів, самоіронія й інші каламбури. Звідси випливають нові проблеми, як перекласти жарт так, щоб зберегти його англійський характер і водночас зберегти його зрозумілість для інших націй. У процесі перекладу перекладач не тільки переносить текст з однієї мовної системи в іншу, але водночас автоматично встановлює оптимальні настройки культурної орієнтації тексту для широкого загалу. Чорний гумор відображає найбільш яскраві й важливі соціальні, культурно-історичні й політичні події життя того чи того народу. Власне ця риса впливає на наявність ключової проблеми перекладу чорного гумору – нерозуміння між культурами мов перекладу й відсутність належного рівня культурних знань. Саме це визначає особливу актуальність цієї проблематики. Англійську мову вважають міжнародною мовою, і саме тому більш докладне вивчення англійського гумору є дуже важливим аспектом у міжкультурному спілкуванні. Водночас актуальність обґрунтована наявністю невеликої кількості наукових робіт, пов'язаних із цією темою. Незважаючи на деяку схожість, англійський і український чорний гумор мають власні характерні риси, які необхідно враховувати під час перекладу фільмів.

Аналіз досліджень. У сучасному мовознавстві дослідження чорного гумору репрезентовано працями таких науковців, як: А. Бретон, С. Дубін, С. Ковальова (історія терміна «чорний гумор»); М. Кулинич, А. Плеханов (тематичні класифікації

чорного гумору); С. Венгерова, Г. Грайс, А. Карасик (засоби творення гумористичного ефекту); А. Лаврентьев (чорний гумор в англійській літературі); Н. Абросимова, І. Столярова (окремі художні засоби творення гумору); Д. Вавринюк, В. Виноградов, А. Гарамян (мовна гра й каламбури); Д. Делабастіта, Дж. Вандаеле, Р. Колесник, Е. Панченко (труднощі під час іншомовного перекладу гумору). Аналіз теоретичних джерел засвідчує, що переклад англійського чорного гумору становить деяку проблему для перекладача під час вибору відповідника українською мовою.

Мета статті – визначити риси англійського чорного гумору, охарактеризувати особливості його перекладу українською мовою.

Виклад основного матеріалу. Гумор супроводжує людство впродовж історії його існування. У сучасному суспільстві потребу відсторонитися від трагічних подій, як-от хвороба, смерть, жорстокість, реалізують через їх висміювання у формі «чорних» анекдотів, частівок, жорстоких віршиків. Основною функцією гумору є зняття емоційної напруги. Він допомагає людині розслабитися, абстрагуватися від серйозності сучасного світу, лякливих подій, негативних думок, подолати страхи, відчутти себе більш сильною і невразливою.

Згідно з бостонським «Словником світових літературних термінів», «чорний гумор» – це «гумор, який виявляє предмет своєї забави в перекиданні моральних цінностей, які викликають похмуру посмішку» (Dictionary of world literary terms, 2015: 42).

Виникнення поняття «чорний гумор» пов'язують із періодом між 1965 і 1970 рр., його трактують як «форму гумору, яка розглядає людські страждання як щось безглузде, тому це не викликає співчуття, а людське існування як безцільне, тому комічне» (Плеханов, 2008: 28).

Кожна людина сприймає чорний гумор по-своєму, залежно від життєвого досвіду, виховання, подій, що відбуваються у світі, або не вважає його гумором як таким. Основна причина полягає в тому, що чорний гумор перебуває на межі між смішним і страшним або навіть огидним. У найузагальненішому сенсі чорний гумор – це «гумор, який знаходить смішне в жорсткому й жахливому» (Флеонова, 2003: 10).

Чорний гумор показує несподіване, іноді навіть перевернуте ставлення до традиційних цінностей і прийнятих норм. Він являє собою особливе бачення таких важливих і важких для осмислення питань, як смерть, хвороби, фізичні вади тощо. В офіційній культурі прийнято уникати таких тем, чорний гумор, навпаки, висвітлює їх із гумористичного погляду.

Найпоширенішими темами для вживання чорного гумору є:

1. Смерть. Темі смерті належить провідне місце в межах чорного гумору. У багатосерійному серіалі «Записки юного лікаря» (“A Young Doctor’s Notebook”) такого гумору досхочу. Наведемо кілька прикладів:

– *It’s not the sprats. It’s just a dead girl* (3 серія 2 сезону).

– Це не шпроти. Це просто мертва дівчина».

– *No, you need treatment. Extensive treatment.*

Here at the hospital, starting now.

– *But I have too much to do at home! Can you give me something?*

– *I can give you a spade <...> to dig three little holes* (4 серія 2 сезону).

– Вам потрібне лікування. Загальне лікування в лікарні, негайно.

– Вдома так багато роботи! Може дасте чогось?

– Можу дати лопату <...> вирити три маленькі ями.

У фільмі «Смерть на похороні» (“Death at a Funeral”) теж використовують чорний гумор, наприклад:

– *We’ll just get rid of the body.*

– *Any of you happened to notice...the size of Uncle Eddie’s coffin?*

– *Are you suggesting that we bury him with my father?*

– *Why not?*

– *It’s not like he’s gonna know, is he?*

– Ми просто позбудемося тіла.

– Ви помітили, яка велика труна в дядька Едді?

– Пропонуєш поховати його разом із моїм батьком?

– Той що? Йому ж тепер байдуже.

2. Релігія. У сучасному суспільстві зазвичай прийнято уникати розмов на релігійні теми, оскільки їх вважають чимось сакральним і особистим. Жарти, що торкаються цієї сфери життя, чимало людей сприймають як богохульство. Проте «чорні» гумористи часто звертаються саме до цієї теми. Так, у фільмі «Чотири весілля й один похорон» (“Four Weddings and a Funeral”) теж використовують такий гумор. Наприклад:

– *Jesus Christ our Lord, <...> who lives and reigns with you and the Holy Goat <...>*

– *Ghost.*

– Ісус Христос Господь наш, котрий царює з тобою і Святим дупом <...> дуром <...>

– Духом.

– У першій серії другого сезону серіалу «Записки юного лікаря» (“A Young Doctor’s Notebook”) також наявний такий гумор. Наприклад:

– *What is it?*

– *There is a woman here from Dulcevo.*

– *A Strangulated hernia?*

– *No. Her labours isn’t going well.*

– *Oh, thank god!*

– Що таке?

– Привезли жінку з Дульцево.

– Ущемлення грижі?

– Ні, у неї складні пологи.

– Дякувати Богу!

3. Хвороби. Поряд із жартами про лікарів і лікарні дуже популярні жарти про хвороби, причому об’єктом насмішок можуть стати і серйозні, інколи невиліковні захворювання. Так, у відомому американському серіалі про видатного лікаря-діагноста і його команду «Доктор Хаус» (“House, M. D.”) головний герой нерідко жартує стосовно діагнозів своїх пацієнтів. Наприклад:

– *Brain tumor. She’s going to die. Boring.*

– Пухлина мозку. Вона помре. Нудно.

Об’єктами жартів нерідко стають і психічні розлади. Так, у телесеріалі «Сімейка Адамс» (“The Addams Family”) під час сеансу із психологом звучить така фраза:

– *Love. Hate. Hate. Love. Like for Mama. No?*

– *I didn’t hate my mother. It was an accident.*

– *It’s a very common psychosis. I’m seeing it every day.*

– *Lucky doctor.*

– Любов. Ненависть. Ненависть. Любов. Як для мами. Чи не так?

– Я не ненавидів свою матір. Це був нещасний випадок.

– Це дуже поширений психоз. Я бачу його щодня.

– Щасливий лікар.

Можна припустити, що висміювання різноманітних хворіб є своєрідною захисною реакцією людини на випробування, які посилає їй доля, а також спробою приховати страх перед неминучістю того, що відбувається.

4. Національна й расова належність. Ця тема належить до специфічних (національних) тем і є однією з домінуючих за статистикою. Вона полягає у висміюванні основних культурних стереотипів різних рас і національностей.

В анімаційному серіалі «Гріффіни» (“Family Guy”) під час подорожей паралельними всесвітами герой Стьюї злиться на пса на прізвисько Брайан і промовляє таку фразу:

– *I swear to god, I hope the next universe we go to is all Koreans!*

– Клянусь Богом, сподіваюся, наступний всесвіт, до якого ми вирушаємо, – це всі корейці!

Основою для творення гумористичного ефекту є поширений стереотип про те, що корейці їдять собак.

Щодо росіян, найчастіше висміюють «стандартний набір» стереотипів. До них належать зазвичай горілка, Сибір, ведмеді, російський акцент, матрешка, балалайка й російська рулетка.

5. Фізичні вади. Згідно із загальноприйнятими моральними нормами, правилами поведінки в суспільстві, насміятися над фізичними вадами людей – неприйнятно. Навпаки, до таких людей треба ставитися максимально тактовно, терпляче й уважно. Однак саме така тема є однією з найулюбленіших для «чорних» гумористів і містить низку жартів різного характеру. Наприклад, предметом жартів може бути зовнішність людини. Щодо зовнішності своїх пацієнтів досить часто можна почути жарти від головного героя телесеріалу «Доктор Хаус» (“House, M. D.”). Наприклад:

– *I would like to kick you in the teeth but why should I improve your appearance?*

– Я хотів би вдарити вас по зубах, але чому я повинен покращувати ваш вигляд?

Не залишаємо поза увагою й тему зайвої ваги. Так, в одному з епізодів серіалу «Доктор Хаус» (“House, M. D.”) під час обстеження Доктор Грегорі Хаус каже своєму пацієнтові:

– *You’re a little fat. By “a little” I mean you eat heartily within an inch of your life.*

– Ви трішки товсті. Під «трішки» я маю на увазі, що ви їсте до півсмерті.

Вираз “*within an inch of one’s life*” наголошує на тому плачевному стані, до якого довів себе пацієнт, і змушує його замислитися про схуднення.

Англійський чорний гумор має дві важливі особливості: гру звуків і багатозначність слів, а також схожість за звучанням. Такі особливості рівні за складністю перекладу, оскільки їх інколи неможливо перекласти українською без деяких утрат чи трансформування. Важливим завданням перекладача є надання чіткого й зрозумілого пояснення жарту в такому разі. Для розуміння комічного складника в таких жартах і анекдотах необхідні, окрім високого рівня володіння англійською мовою, також знання ключових культурних і національних аспектів, які мають особливе значення суто для місцевих жителів. Отже, немає необхідності перекладати всі мовні особливості англійського гумору, адже інколи це може бути неможливим. Натомість, важлива спроба здійснити вдалий підбір еквівалентів у мові перекладу, які би могли належним чином забезпечити розуміння гри слів, наявної в англійській мові.

Чорний гумор – явище, характерне для будь-якої людини, у будь-якій точці світу. Однак, як і інші види гумору й сатири, чорний гумор має свою унікальну специфіку, а його особливості залежать від багатьох чинників.

Варто відзначити основні проблеми, з якими можна стикнутися під час перекладу чорного гумору, а саме:

1) труднощі під час перекладу англійських граматичних конструкцій українською мовою;

2) неможливість перекладу гри слів (так званих “wordplay”) зі збереженням сенсу й зрозумілості жарту широкій аудиторії, що виходить далеко за національні межі;

3) проблема створення перекладу англійських реалій із гумористичної замальовки, що зумовлює проблеми розуміння в іноземного реципієнта.

Під час перекладу чорного гумору необхідно враховувати кілька моментів:

1) перекладач повинен розуміти мету створення жарту автором, який задуманий вплив мав бути здійснений на реципієнта;

2) здійснюючи переклад, перекладач повинен орієнтуватися насамперед на реципієнта. Для повного розуміння й правильного тлумачення жартів імовірним реципієнтом перекладачеві варто зробити необхідні трансформації;

3) тип гумору. Перекладач повинен помічати, на чому ґрунтується комічний ефект у тому чи тому тексті. Незважаючи на схожість таких типів гумору, як сарказм, іронія й чорний гумор, і можливість їх об’єднання (за деяких обставин), усі три види гумору мають різний ступінь негативного забарвлення. Це необхідно враховувати під час перекладу;

4) функція гумористичного висловлення. Перекладач повинен здійснити такий переклад, щоб функція гумору в оригінальному висловленні залишилася такою самою після перекладу.

На думку В. Девкіна, гумористичний ефект може виникати й під час заміни одного стилю іншим, змішуванні стилів, навмисному наданні фольклорності, діалектів, просторіччя, неписьменності, «офіціальщини», інфантильності тощо (Девкін, 2014: 212).

Щодо змін смислового значення одиниць мови з метою творення комічного ефекту, варто зауважити, що «чорні» гумористи використовують усілякі лексичні трансформації: використання прямого й переносного, буквального та фразеологічного, актуального й потенційного, денотативного й етимологічного значення слова, а також його двозначності. Досягнути гумористичного ефекту в тій чи тій ситуації допомагає утворення нових слів за допомогою об'єднання елементів

двох схожих висловів чи форм. Тому перекладачу вкрай важливо розпізнати ці особливості і правильно їх передати.

Висновки. У підсумку можемо констатувати, що гумор є найбільш поширеним і універсальним проявом комічного. Чорний гумор – це визнання людиною суму свого існування, усвідомлення неминучого кінця. Однак це усвідомлення з викликом, з небажанням здаватися, з готовністю боротися із життєвими перипетіями до останнього подиху, до самого кінця. Існують різні класифікації чорного гумору, однак найпоширенішою є семантична, що містить такі теми, як смерть, релігія, хвороби, національна і расова належність, фізичні вади. Стилистичні, синтаксичні й лексичні прийоми, які використовують у жартах із різними цілями, надають гумору особливої яскравості й гостроти, вимагають від перекладача посиленої уваги до таких особливостей.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бретон А. Психопаты шутят. Антология черного юмора. Москва : Алгоритм, 2018. 384 с.
2. Гальперин И. Очерки по стилистике английского языка: опыт систематизации выразительных средств. Москва : Либроком, 2016. 376 с.
3. Девкин В. Занимательная лексикология. Москва : Гуманит. изд. центр «Владос», 2014. 312 с.
4. Кулинич М. Лингвокультурология юмора (на материале английского языка). 2-е изд., испр. и доп. Самара : Изд-во СГПУ, 2004. 263 с.
5. Лаврентьев А. Общая теория словесного юмора на примере литератур этнических меньшинств. Дидактика межкультурной коммуникации в иноязычном образовании: теория и практика. Ижевск : Изд-во «Удмуртский университет», 2013. Ч. 2. С. 10–16.
6. Плеханов А. Популярность и актуальность черного юмора : на материале немецких анекдотов. Москва : Вестник МГОУ, 2008. 220 с.
7. Самохіна В. Жарт у сучасному комунікативному просторі Великої Британії і США: текстуальний та дискурсивний аспекти : дис. ... докт. філол. наук: 10.02.04. Київ, 2010. 519 с.
8. Флеонова О. Лингвостилистические и семиотические особенности американской литературы черного юмора : дис. ... канд. філол. наук: 10.02.04. Москва, 2003. 154 с.
9. Dictionary of world literary terms. Boston, United States : Basic Books, 2015. 358 p.
10. Zabalbeascoa P. Humor and translation, an interdisciplinary. *Humor*. 2005. Vol. 18 (2). P. 185–207.

REFERENCES

1. Breton A. Psichopaty shutiat. Antologiya chernogo yumora [Psychopaths joke Anthology of black humor]. Moscow: Algorithm, 2018. 384 p. [in Russian].
2. Galperin I. R. Ocherki po stilistike angliiskogo yazyka: opyt sistematizatsii vyrazitelnykh sredstv [Essays on the stylistics of the English language: the experience of systematization of expressive means]. Moscow: Librokom, 2016. 376 p. [in Russian].
3. Devkin V. D. Zanimatelnaia leksikologiya [Entertaining lexicology]. Moscow: Humanit. ed. center VLADOS, 2014. 312 p. [in Russian].
4. Kulnich M. A. Lingvokulturologiya yumora (na materiale angliiskogo yazyka) [Linguoculturology of humor (based on the English language)]. Izd. 2-e, ispr. I dop. Samara: Publishing house SGPU, 2004. 263 p. [in Russian].
5. Lavrentiev A. I. Obshchaia teoriia slovesnogo yumora na primere literatur etnicheskikh menshinstv [General theory of verbal humor on the example of ethnic minority literature]. Didaktika mezhkulturnoi kommunikatsii v inoyazychnom obrazovanii: teoriya i praktika. Izhevsk: Publishing house "Udmurt University", 2013, Part 2, pp. 10–16 [in Russian].
6. Plekhanov A. S. Populiarnost' i aktualnost chernogo yumora (na materiale nemetskikh anekdotov) [Popularity and relevance of black humor (based on German jokes)]. Moscow: Vestnik MGOU, 2008. 220 p. [in Russian].
7. Samokhina V. O. Zhart u suchasnomu komunikativnomu prostori Velykoi Brytanii i SSHA: tekstualnyi ta dyskursyvnyi aspekty [Joke in the modern communicative space of Great Britain and the USA: textual and discourse aspects]: diss. Dr. of Phil. Sciences: 10.02.04. Kyiv, 2010. 519 p. [in Ukrainian].
8. Fleonova O. L. Lingvostilisticheskiye i semioticheskiye osobennosti amerikanskoj literatury chernogo yumora [Linguistic and semiotic features of American black humor literature]: diss. Cand. of Phil. Sciences: 10.02.04, 2003. 154 p. [in Russian].
9. Dictionary of world literary terms. Boston, United States: Basic Books, 2015. 358 p.
10. Zabalbeascoa P. Humor and translation, an interdisciplinary. *Humor*, 2005, Vol. 18 (2), pp. 185–207.